

”מרד בארץ-ישראל”

(בשולי ספרו של ג'. מרלו Palestine Rebellion)

מסך של יצרים והרגשות סוביקטיביות, פרי הנסיון לבסס ולנמק בדרכים „עקרוניות” אינטרסים וחשבונות, שנדמה כי עלולים הם להיפגע ע”י שגשוג המפעל הציוני, ע”י עמידת התגוננותו, מתחיל להפריד בין הווייתנו העובדתית והמדינית בארץ ובין אותו עולם הקרוי „מערבי”, „אנגלרסכסי”, „דמוקרטי”, אשר מפתחות גורלה של הארץ נתונים, למעשה, בידיו בימים אלה ולמשך פרק-הזמן הקרוב הנראה לעין. מסך זה אינו עשוי „ברזל”, מסך עשן הוא, — אך דווקא משום כך קשה יותר לדעת-הציבור שבארצות-המערב הללו להבחין בו, והוא, — מסך זה של מלים, ידיעות והערכות, המכוונות ליצירת רושם אחיד — עשוי יותר לסייע לטיפוח רחשי הרוח של התנכרות עקרונית לציונות ולמצבו של העם היהודי ושל ארץ-ישראל גם יחד. גדול כוחה של תזמורת כלי-ביטוי מתואמת, ושברית ה„הרמוניה” המלאכותית הזאת של „הדים” ו„עדים” מארץ-ישראל הוא מתפקידיה המדיניים הראשיים של ציונות העומדת על נפשה ומפלסת דרכים לעתיד.

לפני כשלושה חדשים הופיעו במוסף הספרותי של ה„טיימס” הלונדוני שתי הערכות לספרים חדשים, שעניינם נגע בארץ-ישראל, האחת — על ספר שכתב ערבי, והשניה הוקדשה לפרייעטו של קצין-צבא אנגלי שעשה זמן-מה בא”י ובמרחץ-התיכון. על הספר הראשון — המיוסד על תפיסה של לאומנות ערבית מודרנית, שהוצגה בישיבותיה האחרונות של ועדת-החקירה האנגלית-אמריקנית בירושלים, — נאמר ברשימת-הבקורת, כי הוא עומד, כמובן, על נקודת-ההשקפה הערבית, אך ניתן ברוח-במבט ובאהדה לתרבות-המערב, ואשר לספר השני, זה של הקצין הבריטי, קבע המבקר, כי הלז נמנע באורח מחמיר מפניות ומנסה לחפש ולהציע את המוצא המשותף הטוב ביותר לערבים וליהודים גם יחד. מסקנתו והצעתו של הספר השני הזה היתה — לקיים ולהגשים את „הספר הלבן”...

נוכח מצב זה של דעה, שאין עמה משפט קדום, בעתונות ובציבור בכריטינה — אשר השפעות להם, תמיד, גם בשכבות מסויימות ודעת-הקהל בארצות-הברית — יש עניין מיוחד בכל ספר חדש באנגלית ומפרי עטו של אנגלי (ולאו דווקא „ציוני-מושבע”, או ציוני בכלל) המופיע כעת ופוגם במשהו את ההרמוניה הזאת של אובייקטיביות-המכוונת-למטרה-הנחוצה, החורג מעט ממסלולי-השיגרה של מחשבת „צ’טה-האוס, המאלץ את קוראיה לחשוב מחדש על העניינים לגופם, מבעד למסך-העשן של יצרי-פרסטיז'ה מעצמתית והושי אינטרסים אימפריאליים גרויים.

תמציתו של ספר כזה כלולה ברשימה שהומצאה לנו ע”י א. לבבי שהעלתה מחדש את פרשת מאורעות 1936—39, וניתוחה — שהוא אולי עיקר העניין שבספר זה — גם הוא יש בו כדי לאלף הרבה, אף כי כבר חלפו מאז עשר שנים.

בספרו זה, אשר שמו, ודאו כוון למאורעות אקטואליים, ניסה המחבר לסקור על פני 280 דפים את בעיית ארץ-ישראל כולה על הרקע ההיסטורי הקדום שלה, והוא מקדיש בתוך זה כמאה דפים לתאור ההשתלשלות הצבאית והמדינית של מאורעות 1936—39.

מֵר לֹ אֶצֶל כַּמָּה מִן הַמְקוּרָוֹת הַחֲשׂוּבִים בְּיִתֵר בְּשֵׁפֶה הָאֲנְגְלִית לְהַכְרֵת תְּקוּפָה זֹה. הוּא הִיָּה בָּאֲרֵץ וּמִסְתַּמֵּךְ הַרְבֵּה עַל חוֹמֵר הַשְּׂאוּב מֵאֲרִיכוֹן הַגְּלִיּוֹנוֹת שֶׁל הַפְּלִשְׁתִּין פּוֹסְטִי. עִם זֹאת נִתְקַלְמִים אֲנִי לְעֵתִים בְּסַעֲוִיּוֹת מַעֲצִיבוֹת. עַל הַיִּשׁוּב הָעֵבְרִי בָּאֲרֵץ בִּשְׁנַת 1920 נֶאֱמַר: „הֵם חֲשׂוּ אֶת עַצְמָם בְּדֶרֶךְ כִּלְל לְזוּרִים, אֲשֶׁר הִתִּישׁוּ בַּאֲפֹן קָבֹעַ בָּאֲרֵץ“ (ע' 60). עַל הָאֲרִיסִים הָעֵרֵבִים שֶׁעַל אֲדָמוֹת מִשְׁפַּחַת סוֹרִסְקִין בַּעֲמֵק יוֹרְעָאֵל¹) נֶאֱמַר, שֶׁהֵם נִשְׁלָו מֵהַקְּרַע לֹאָ שׁוֹם פְּצוּיִים (ע' 69) וְכו'. מֵאִידֵךְ גִּיסָא אִין לְמִצְאָא מִגְּמָה מְסוּיִמָּה — בַּעֲד־צִיּוֹנִית אִו נְגַד־צִיּוֹנִית — בְּשִׁבּוּשִׁים מִן הַסּוּג הַנּוֹכַח הַפּוֹרִים בְּרוּב חֲלָקֵי הַסִּפֵּר.

נְקוּדַת־הָרְאוֹת הַתְּבַרְחִית שֶׁל הַמַּחְבֵּר מוֹשַׁפֶּעַת מֵאֹד עַיִ רַעִיּוֹנוֹת מֵרַכְסִיסְטִיִּים, הַדְּבַר נִיכַר בְּשַׁעָה שֶׁהוּא מִנְתַּח אֶת הָאֶסְפֶּקְטִים הַבְּרִיטִיִּים, הָעֵרֵבִים וְהַיְהוּדִיִּים שֶׁל בַּעֲיִית אֲרֵץ־יִשְׂרָאֵל. בָּאֲשֶׁר לְאֲנְגְלִים — הִרִי לְדַעַת. מְרָלוֹ לֹא פּוֹרְסָמָה הַכְּרוֹת בְּלִפְנֵי וְלֹא נִשְׁלַחוּ מִכְתָּבֵי מִקְּמָהוֹן אֲלֵא מִסַּעֲמִים בְּרִיטִיִּים אִימְפְּרִיאֲלִיסְטִיִּים בְּלִבְד. הַנִּיטוּחַ הִיָּה מַעֲרַפֵּל כְּכוּוֹנָה תְּחִילָה: כְּדִי לֹא־פֶשֶׁר תִּמְרוֹן אִימְפְּרִיאֲלִיסְטִי הַפְּשִׁי לְאַחַר זֶמֶן. הַנְּחָה זֹה אִינָה מֵתֵאֲשֶׁרֶת, כִּידוּעַ — מְכַל מְקוֹם לֹא בְּצוּרְתָהּ הַקִּיצוֹנִית הַזֹּאת — עַיִ הָעִיּוֹן בְּתוֹלְדוֹת הַבִּיּוּרִים בְּקִבְנֵיט הַבְּרִיטִי, אֲשֶׁר קִדְמוֹ לְפִרְסוֹם הַכְּרוֹת בְּלִפְנֵי וּבְנוֹסַחֲאוֹת הַשּׁוֹנוֹת שֶׁל הַהַכְּרָזָה אֲשֶׁר הוּצְעוּ. אֵךְ כִּלְפֵי הַמְּגִדֵּס תּוֹפֵס מְרָלוֹ עֲמֵדָה שׁוֹנָה בְּתַכְלִית: הַמְּגִדֵּס נַעֲרָךְ מֵתוֹךְ יִדְעָה בְּרוּרָה שֶׁל הַמְּצַב בָּאֲרֵץ־יִשְׂרָאֵל וְשֶׁל דְּרוֹת הַיְהוּדִים וְהָעֵרֵבִים. וְהֵנָּה, לְמִרּוֹת עוֹבֵדָה זֹאת „מִנִּית. נּוֹסַח הַמְּגִדֵּס, שֶׁהַיְהוּדִים הִיוּ, בְּמוֹקֵדָם אִו בְּמֵאוּחַר, רּוּב בָּאֲרֵץ־יִשְׂרָאֵל. הַהוֹרָאוֹת הַהוֹרָאוֹת הַנּוֹגְעוֹת לְאוֹכְלֵמִסְתָּה הַלְּאִי־יְהוּדִית הֵן הוֹרָאוֹת הַמְּכוּוֹנוֹת לְמִיעוּס; הֵן הוֹרָאוֹת הַדּוּמּוֹת לָאֵל, לְמִשְׁל. שְׁנוּעֵדוֹ הַלְּגַנֵּת הַסּוֹדֵטִים בְּצ'וֹסְלוֹבִקִיָּה“ (ע' 54). אֵךְ, לְדַעַת מְרָלוֹ, לֹא הִצַּד הַמִּשְׁפָּטִי קוֹבַע. טַעוֹת. מְרָה טַעוּ, לְדַבְּרִיו, הַצִּיּוֹנִים, בַּחֲשָׁבִם שִׁיּוֹכְלוּ לְחַיִּיב אֶת הָאֲנְגְלִים לְהַסְתַּבֵּךְ עִם הָעֵרֵבִים לְשֵׁם הַצִּיּוֹנוֹת בְּלִבְד, בְּמִידָה שְׁאִינָנָה הוֹלְמַת אֶת הָאִינְטֵרְסִים הָאִימְפְּרִיאֲלִיִּים שֶׁל בְּרִיטַנְיָה בְּמִזְרַח הַקְּרֹב וּבַעֲלוֹם.

תִּיאוֹר מַעֲרֻכּוֹתֵיהֶם הַחֲבֵרְתִיּוֹת וְהַמְּדִינִיּוֹת שֶׁל עֵרֵבִי אֲרֵץ־יִשְׂרָאֵל אִינוּ עֲשׂוּי לְחַדֵּשׁ דְּבַר לְקוֹרָא הַמְּקוֹמִי. וְלַעֲתִים הוּא פְּשָׁטִי מְדִי וּמְפִרְזִי בַּהֲשַׁפֶּעַת הַגּוֹרְמִים הַכִּלְכִּלִּים. אֵכֵן, תִּיאוֹר זֶה חֲפְשִׁי מְכַל רּוֹמַנְטִיקָה וְסַנְטִימֵנְטִלִּיּוֹת. בְּעַלִּי הָאֲחֻזּוֹת הָעֵרֵבִיִּים טוֹמַטְמוֹ, לְדַעַת מְרָלוֹ, עַיִ חִיִּים קִלְמִים — וְהָאִיכִרִים — עַיִ עֲבוּדָה מִפְּרַכַּת (הַשּׁוּחַ ע' 66). הַמַּעֲמֵד הַבִּיּוֹנִי עֲמַד בְּתַחִילַת הַתְּתַחֲחוֹתוֹ בְּשַׁעַת שְׁחֻרוֹר הָאֲרֵץ מֵהַתּוֹרִיכִים הַהוּא־הוּא אֲשֶׁר הִיָּה מוֹכְרָה לְיַהֲפֵךְ לְנוֹשָׂאָה הָעִיקְרִי שֶׁל הַלְּאוּמּוֹת הָעֵרֵבִית. מְרָלוֹ מִנְסָה לְהוֹכִיחַ שְׁמַעֲמַד עֵרֵבִי בִּיּוֹנִי זֶה יָדַע לְלַכֵּךְ לְבְרִית אֲנְטִי־צִיּוֹנִית לְוַחֲמַת אֶת יִתֵר הַשְּׁכִבּוֹת הָעֵרֵבִיּוֹת בָּאֲרֵץ, וְהוּא קוֹשֵׁר אֶת הַתְּפִרְצוּיּוֹת מְאוּרְעוֹת הַדְּמִים בְּמִשְׁבְּרִים כִּלְכִּלִּים אֲשֶׁר קִדְמוּ לָהֶם (29—1927; 36—1935). תִּיאוֹר זֶה אִינָה הוֹלֵם בְּשׁוֹם פְּנִים אֶת הַמְּצִיאוֹת, הַמּוֹרַכְכַת הַרְבֵּה יוֹתֵר. לְעוֹמַת זֶה קֶשֶׁה שֶׁלֹּא לְהַסְכִּים לְסִיכּוֹם הַבָּא בְּדַבְּרֵי הַמְּפַלְגוֹת הָעֵרֵבִיּוֹת הַשּׁוֹנוֹת, שְׁנַתְקִימוּ. בָּאֲרֵץ עֵרֵב מְאוּרְעוֹת 1936: „בֵּין מְנַהֲיִי הַמְּפַלְגוֹת הַשּׁוֹנוֹת לֹא הִיוּ הַבְּלִי עֲקֵרוֹן אִו מְטָרָה. כּוֹלֵם כֹּאחַד רִצּוֹ עֲצֻמָּאוֹת לְאוּמִית... כּוֹלֵם כֹּאחַד רָאוּ בַּעֲצֻמָּאוֹת לְאוּמִית הַזּוֹדְמִנוֹת לְעִלְיָה אִישִׁית. אִין לְהַתְּפַלֵּא, אוּלֵי, עַל אִיִּכּוֹלְתָם הַגְּמוּרָה לְנִסַּח אִיזוֹ מְדִינִיּוֹת חֲבֵרְתִית שֶׁהִיא. יֵשׁ לְהַתְּפַלֵּא יוֹתֵר עַל הַמְּצַח הַנּוֹחוּשָׁה, עַל הָעֵדֵד כֵּל נִסְיוֹן לְהַסְתִּיר אֶת חוֹסֵר הַתְּעַנִּינוֹתָם הַגְּמוּרָה בְּכֵל דְּבַר אֲשֶׁר לֹא הִיָּה. עֵלָל לְקֵדָם בְּמִשְׁרִין אֶת הָאֲמִבִּיצִיּוֹת הָאִישִׁיּוֹת שֶׁלָּהֶם“ (ע' 80).

הַצִּיּוֹנוֹת הֵיא, בַּעֲיִנֵי מְרָלוֹ, לְאוּמִיּוֹת כִּכֵּל לְאוּמִיּוֹת אַחֲרָת, תּוֹצֵאָה שֶׁל גֵּל הַלְּאוּמִיּוֹת בְּאִירּוּפָה. בַּאֲפֹן כֵּן, הַסּוֹר, לְדַעַת, הִיסוּדוֹת הַרוּחָנוֹים שֶׁיַּחֲדָפוּ אֶת הַתְּנוּעָה הַצִּיּוֹנִית לְנִסְיוֹן רִצְיָנִי שֶׁל שִׁיתוּף פְּעוּלָה עִם הָעֵרֵבִים. בַּעֲדוֹ שׁוֹמַחְבֵּר עוֹמֵד עַל כְּמָה וְכְמָה מֵהִישְׁגִּיל הַתְּנוּעָה הַצִּיּוֹנִית חוֹזֵר הוּא, שׁוּב וְשׁוּב, לְהַאֲשֵׁמָה זֹה שֶׁל חוֹסֵר מֵאֲמָךְ מִצַּד הַיְהוּדִים לְשִׁתָּף פְּעוּלָה עִם הָעֵרֵבִים. בְּלִי לְנַמֵּךְ אֶת הַדְּבָרִים, טוֹעֵן מְרָלוֹ, שֶׁלְהַסְתַּדְּרוֹת הָעוֹבְדִים הִיתָה, בְּכֵז, הַזּוֹדְמִנוֹת הַוּגְנַת לְכְרוֹת בְּרִית עִם־הַעֲמִלִּים הָעֵרֵבִים, הַזּוֹדְמִנוֹת אֲשֶׁר הוֹזַחְנָה; הוּא מְכַרִּי, שׁוֹז הִיתָה, „הַזּוֹדְמִנוֹת שֶׁאֲבָדָה לְתַנוּעַת הַפּוֹעֲלִים וְגַם לְגוֹעַ הַיְהוּדִי“ (ע' 87). בַּאִזוֹ

1) שְׁנִרְכּוֹשׁ עַיִ יְהוֹשֻׁעַ חֲנָקִין ז"ל בְּקִנְיָתוֹ הַגְּדוּלָה בִּשְׁנֹת 1921—1926. — הַמַּעַר.

מידה שטחיות הן ידיעות המחבר בענינים אלה²) אפשר ללמוד מן העובדה, שהוא ממשיך וכותב מיד אחרי כן (ע' 88) לאמור: „מפלגת הפועלים הגדולה בארץ ישראל, פרס להסתדרות, היא מפלגת הרביזיוניסטים, אשר דרשה תמיד את הריביויה של המנדט על מנת לכלול את עבר-הירדן בבית היהודי הלאומי...“.

על האדמיניסטרציה הבריטית בא"י מותח מרלו בקורת חריפה ביותר. הוא קובע את אופיה הריאקציוני האימפריאליסטי, את נטיתה להתקרב דווקא אל היסודות הריאקציוניים ביותר שבארץ, לשכבות הריאקציוניות של האוכלוסיה הערבית. הוא עומד בפרט על מדיניותה הכלכלית השלילית של האדמיניסטרציה, על הזנחת ענייניהן של השכבות הערביות העניות ועוד כיוצא בזה. צורת הממשל הזאת צריכה היתה לחזק יותר ויותר את היחסים בין שלושת העמים בארץ.

לאחר סקירה קצרה על השתלשלות העניינים בארץ בשנים 1920—1935 נגש המחבר לפרק המעניין ביותר של ספרו: תולדות המרד הערבי 1936—39. התקופה הראשונה של המרד היא עד לבואה של הועדה המלכותית בסוף 1936. שוב עוברים לנגד עינינו מאורעות הימים הקרובים־הרחוקים ההם. אחרי רציחות ביפו של האפריל 1936 מתארגן הועד הערבי העליון כהנהגת תנועת השביתה הערבית. בפרט זה השתפלו כל המפלגות הערביות. ועדות השביתה כופות אותה באמצעות מעשי אלמות נגד „מפרייה“, — תחילה ביפו, ואח"כ ביתר חלקי הארץ. הממשלה, אשר יכלה לעצור התפתחות זו בנקל ע"י ריסון המשביתים, עומדת מן הצד. התקפות על יהודים ועל רכושם חוזרות ונשנות פה ושם. בהרים מצטרפות הכנופיות הראשונות. כוחן מגיע באוקטובר 1936 ל־5000 איש, בזה „אנשי־מקצוע“ וגרוויים³). באוגוסט מופיע בארץ פאזיז על קאוקג'י. בומן זה ממלא המופתי שני תפקידים: כנשיא הועד הערבי העליון הוא מנהיג המרד הפסיבי, השביתה; ויחד עם אנשי מפלגתו הוא מנהל גם של המרד הלוחמי, הכנופיות שבהרים. תגבורת צבאית מגיעה ארצה — ולבסוף הדיביויה הראשונה, שאנשיה־מילואים שלה נקראו במיוחד אל הדגל. אולם הפקודה — התגוננות בלבד. כמעט לא נעשה כל ניסיון לתקוף את הכנופיות בהרים. אין מפעילים משטר של „חוק צבאי“. עד ספטמבר 1936 נשאר הפיקוד על הכוחות הבריטיים שבארץ בידי האויריה⁴). הפיכתה של יפו הישנה למרכז טרוריסטי מביאה לידי החלטה לפוצץ חלק ממנה, ולסלול כבישים שיאפשרו לצבא את הגישה בשעת הצורך אל פנים העיר הצפופה ואל הנמל. מרלו מתאר בחריפות את פרשת-ההיסוסים ההסיכוכים, באותו קיץ־סתיו 1936 בין הממשלה, הצבא ובתי־הדין מסביב לעניין זה (של פיצוץ השכונות ביפו, וכן בכל סוגיית משפטי המאורעות, בה התייצב השופט הראשי לצד המתמרדים הערביים) — ואת ההשפעה השלילית של כל אלה על עמידת השלטון בארץ מול מוימת־הערבים. בספטמבר נתון הועד הערבי העליון בקושי רב. צבא אנגלי זורם לארץ. עונת ההדרים המתקרבת מסכנת את השביתה, (שקויימה בנמלים ובכפרים ב„עונה המתה“, ודמתה בזה ל„שביתות־שבת“ הערביות הידועות. — המערכת). עתה נכנסים לענין השליטים של מדינות ערב, „לפי בקשת שליטי ערב“

2) אשר לגביהם היו בודאי מקורות האינפורמציה שלו שבתעודות אנגליות שונות דלים הרבה יותר מאשר ביחס לענייני אדמיניסטרציה אורחית וצבאית בשנות 1936—1939, למשל. — המערכת.

3) הרכבו זה — גרעינים של מי שמלאכתם־בכך המקומיים, המצטרפים או ה„מגויסים“, לפי מוסר, שהנלה על כפרים, כבר צויין בדפי „מערכות“ בהנדמונות קתמות. — המערכת.

4) במקובל בארצות־המזרח־התיכונה בתקופת פיקודת־האוויריה (ע"י „המפה“ במערכת כ"ד כ"ה) 1921—1936; אך היה בדבר, שהתאים למניעת פשיטות בדוים־מבתוך, משום כליהה מרחיקה לכת מעודכשן פעולות של „כוחות־רקע“ גדולים לניכונן התנפלויות מפני הארץ. — המערכת.

מפסיק הוועד הערבי העליון את השביתה. לכנופיות ניתנת האפשרות להפסיק את הפעולות ברצונן הן, ללא נסיון לפרק את נשקן. השלב הראשון נסתיים. נהרגו בו כ-40 אנשי צבא ומשטרה, 89 יהודים, 500—200 ערבים. מצפים עתה לבוא הוועדה המלכותית, עליה הודיעו כבר לפני כן.

אין צורך לחזור כאן על תיאור חקירותיה ומסקנותיה של ועדת פיל. הערבים רחמו את הדו"ח מעיקרו, גם היהודים בחלקם שללו את החלוקה, ובחלקם מתחו ביקורת חריפה על הנחות מסוימות שבדין וחשבון, דרשו שנויי גבולות וכו'. תחילה נתקבל הדו"ח ברצון ע"י דעת הציבור הבריטית. הממשלה ביקשה לכנס ישיבה מיוחדת של ועדת-המנדטים, לדון בשאלת החלוקה. "טיימס" קיבל את הדו"ח בברכה. אך ידידי היהודים בבית הנבחרים לא תמכו בתכנית החלוקה, בעוד שידידי הערבים תקפו אותה בשצף קצף. לבסוף הציע צ'רצ'יל עצמו (שהיו לו גם ספקות לעיקרו של הדבר, "סן תהפוך המדינה היהודית לכוח צבאי מכריע במזרח" — המער) שבית הנבחרים לא יחליט בענין החלוקה לפני הדיון בוועדת-המנדטים. שקיעת התכנית החלה. מכאן ואילך היפשה הממשלה דרך להתחמק מענין החלוקה.

בינתיים נתחדש ונתחזק המרד הערבי. ב-27.8.37 נרצח בנצרת נציב מחוז הגליל, אנדריוס. משה ימים אחרי כן הוכרז הוועד הערבי העליון כמוסד בלתי-חוקי. נתפרסמה פקודה לאסור ולגרש את חברי הוועד ששהו בארץ. המופתי סולק מתפקידו הרשמיים החשובים ביותר. כספי הוקף והמועצה המושלמית הועמדו תחת פיקוח ישיר של הממשלה. המופתי ברח — תחילה למסגד-עומר ואח"כ לסוריה — ומשם הוסיף לנצח על המרד. מסוף 1937 ועד אוקטובר 1938 הלכה ועלתה עצמת המרד הערבי, ואלו חודש זה הוא חודש המפנה הצבאי. כוחות הצבא שוב הגיעו עתה ל-17 בטליונים (מאורגנים בשתי דיביזיות). כבישים נסללו באיווריים חשובים (בתוך זה — כביש הגבול הצפוני). הצבא קיבל את השלטון לידי ונציבי המחוז נהפכו, בעצם, ליועציהם של מפקדי האיוורים הצבאיים. התנועה בכבישים הוגבלה, ונסיון הערבים להחרים את "רשיונות-התנועה" שנדרשו מעתה — נשבר בעונת ההדרים. הצבא החל לחדור אל כפרים ערביים שבלב איוור המורדים, "המשולש המסוכן" (טול-כרם—שכם—ג'נין). האוכלוסיה הערבית, אשר עיפה מזמן מהמרד והמשיכה בתמיכתה בו בעיקר מתוך פחד מפני המורדים, "המקצועיים", החלה לפחד יותר מפני הצבא. את כל הדברים האלה, מעיר מרלו, צריך היה לעשות ביתר הקדום. בסופו של דבר היה זה מונע קרבנות בנפש ומחזיר את השלום מהר יותר. אך בשדה המדיניות חלה התפתחות אחרת. ועדת ונדדה חיסלה את תכנית החלוקה. רבו הסימנים, שאנגליה עומדת על סף מדיניות חדשה בארץ — ויסודה ויתורים מרחיקים לכת לערבים על חשבון היהודים. פעלו בכיוון זה השפעת המצב הבינ-לאומי (סכנת המלחמה עם גרמניה), אי-הרצון למשול בישוב הערבי, באמצעות "החוק הצבאי" בלבד, במשך תקופה ממושכת, וכל מערכת האינטרסים הבריטיים במזרח הקרוב. בסימן זה כונסה ועידת "השולחן העגול" בלונדון, שאליה הוזמנו כל מנהיגי הערבים המגורשים, פרט למופתי (אבל בראש וראשונה — מאנשי המופתי), ב"כ המדינות הערביות ונציגי היהדות העולמית.

מרלו מדגיש מאוד שלא המצב הצבאי בארץ הוא שקבע את התוצאה המדינית. עוד ששה חדשים וקולו של העם הערבי היה נשמע לראשונה מאז תחילת המרד" — אומר בעלי-הספר; והוא מוסיף: "שמא זאת היתה הסיבה, שבגללה גמרה פתאום הממשלה הבריטית אומר להגיע ליישוב העניינים בכל המהירות האפשרית..." הכפריים התקוממו על סתירת "הלוחמים" אשר גילו מהם את הכל. כוח הסבל של הערבי הפשוט הגיע לקצה. ההתקוממות המדינית פושטים אחר בנות-היהדות (ע' 213). האכזריות (הרוגים בקרב) בשנת 1938 הן: ארבעים אורחים (בהובם הגדול לכנראה) — ע' אנשי הכנופיות) — 486, מנהיגים — 1138, יהודים — 292, בלתי-ע' — 69, אחרים — 12; אבידות המוחתמים

היו בלי ספק גדולות יותר מן המספר הרשמי⁵ — אכן, תחמויו של מושג זה שבסטטיסטיקה לא תמיד ברורים היו.

בועדת „השולחן העגול“ נתברר עד מהרה, שממשלת צ'מברליין מוכנה לבגינה קיצונית ביהודים. בשלב מסויים הובאה הצעה „כמעט מהממת ע"י חוסר הבושה שבה“ (ע' 216): המנדט צריך היה להסתיים, ועידה חדשה צריכה היתה להתכנס בעוד כמה חדשים כדי לקבוע את חוקתה של א"י בתורת מדינה ערבית עצמאית תחת הגנת בריטניה, אשר היהודים יהיו בה מיעוט „מוגן ע"י ערבויות“. הערבים לא הסתפקו בזה. הם לא רצו לחכות עד הסתיו, פן יסתבר הענין. הם רצו עצמאות לאלתר. „הערבים הוניחו — כהערכת מרלו — את הזדמנותם. הם שגו את אותה השגיאה אשר שגו היהודים בענין החלוקה. אילו קיבלו היהודים את הצעות פיל מיד וללא תנאים, מתוך הכרה, כי זו היתה ההצעה הטובה ביותר שיכלו לקבל בזמן מן הזמנים, כי עתה יכלו להבטיח את הגשמת ההצעות. הללו, אך הם עמדו על המקח. היססו ואיבדו את הסיכוי שלהם“⁶. כך קרה את הערבים בוועידה“. כלומר, מתכון מרלו לומר, במקום מדינה ערבית לאלתר בא „הספר הלבן“ של 1939. אין צורך לצטט את מרלו ביחס ל„ספר הלבן“. אין הוא מנסה להסוות כלל את אי-הצדק, את אי-החוקיות ואת הציניזם של תעודת המעל.

בסכום נוסף עומד מרלו על מהלך המרד הערבי, ומציין בו כמה וכמה נקודות צבאיות-מדיניות מעניינות.

כך הוא רואה את אחד המושגים העיקריים של ההנהגה הבריטית בארץ בכך, שלא הבינה בעוד מועד, עד מה הרחיקה לכת התערערות סיקוחה ושלטתה על חלקים רבים של הארץ, וביחוד על אזורי הכפרים שבהרי השומרון וחלקים מן הגליל, ושלא החליטה על „תרופה“ מסקנית מרחיקה-לכת: א. להכריז על אזורים אלה כעל מופרשים וכנמצאים מעבר ל„חזית“-משמר קבועה ובצורה; ב. לראותם, לאחר הכרזה כזו ולאחר כינון קו המשמרות הרצוף, כתחום-אויב ולנהוג, במלחמה בהם, בהתאם לכך — דבר שהיה משחרר את הצבא (את חיל-האוויר) מן ההגבלות שלגבי תושבי ארץ-חסות בריטית, אשר כמעט הניאו את המלחמה הממשית בכוחות-המתמרדים ועשאוה בלתי-יעילה מעיקרה. ולדעתו רק לאחר ששבירת ההתנגדות הערבית כבר היתה מושגת והולכת, למעשה, לא כתוצאה ממעשה צבאי גדול ומחושב אלא כפרי התהליך הממושך ו„הטבעי“ של התרוששות, התעייפות והתפצלות פנימית — רק לאחר כל אלה החלו השלטונות הצבאיים לנקוט בשיטת אמצעים, שלדעת המחבר היתה יעילה וקולעת למטרה. הכוונה היתה, בעיקר, להנהגת חובת כרטיסי-הזהות ולעניין רישונות-הנסיעה ורשיונות-המכונות היות המיוחדים, שאפשר לראשונה התמצאות-שלי-משמש בתנועת האוכלוסיה הערבית והשתלטות עליהן לשם מניעת

(הסוף בעמוד 83)

5) הנחה זו משכנעת מאוד לאור הברלי היחס שבין הרוגים מזה, ופצועים מזה שבסוגי הנפגעים השונים:

פצועים	הרוגים	
636	486	1. ערבים אזרחים
196	1138	2. מורדים
649	292	3. יהודים
233	69	4. בריטים

בולט כאן לעין היחס ה„בלתי-טבעי“ שבין הרוגים לפצועים באבידותיהם הסטטיסטיות של המורדים הערביים, אשר במקצת, אולי, אפשר ליחסו לתגרת ידם של החיילים, אך בוודאי יש בו חלק רב לסילוק פצועים לפני שנשבו. — המערכת.

6) אכן, מן הנסיון הבריטי של דיונים דומים, ידוע יפה גם סוג לקח אחר: כשהנאחו בהצעה מסויימת הופך אח"כ, כביכול, ל„בעל-העניין, והוא חייב לוותר ייתורים מגוף הצעה זו, בכדי להגיע ל„פשרה הוגנת“ עם שולליה. — המערכת.